

MÅNGFALDEN I SVENSKA KYRKAN

I samband med ett kyrkomöte i mitten av 1990-talet kom Dag Sandahl och jag överens om att gemensamt ta initiativ till en samtalsgrupp från flera stift med deltagare för de båda huvuduppfattningarna i frågan om kvinnliga präster. Vi båda hade offentligt fortlöpande diskuterat denna fråga offentligt med varandra sedan början av 1970-talet. Det kändes meningsfullt att med den långa diskussionen som grundval försöka komma vidare. En samtalsgrupp sände in en spontanremiss till Kyrkostyrelsen.

Bakgrund

Biskoparna fick i mitten av 1990-talet kyrkomötets uppdrag att föra samtal med företrädare i resp stift med dem som hade svårt att acceptera kvinnans tillträde till prästämbetet. Då detta uppdrag gavs hade undertecknad Bengt Wadensjö redan några år tidigare slutfört en samtalsrunda i ämnet i Karlstads stift. Dessutom var andelen präster i Karlstads stift som tog avstånd från ämbetsreformen få. Det kändes därför av flera skäl föga meningsfullt att påbörja en ny samtalsrunda i stiftet.

I samband med ett kyrkomöte i mitten av 1990-talet kom därför Dag Sandahl och Bengt Wadensjö överens om att ta fasta på det uppdrag som givits genom att gemensamt ta initiativ till en samtalsgrupp från flera stift med deltagare för de båda huvuduppfattningarna. Vi båda hade offentligt fortlöpande diskuterat denna fråga med varandra sedan början av 1970-talet. Det kändes meningsfullt att med den långa diskussionen som grundval försöka komma vidare.

Vi tog på oss uppgiften att var från sitt håll söka intressera meningsfränder för detta samtal. Inledningsvis var entusiasmen stor och förväntningarna höga, Med tiden kom en liten grupp att utkristalliseras som idag består av Ulla Löfgren, Marika Markovits, Anders Reinholdsson, Dag Sandahl, Bengt Wadensjö och Susanne Wigorts Yngvesson. I samtalen har tidigare Erika Brundin, Jonas Eek, Yngve Kalin, Kristina Lundberg och flera andra deltagit. Genomsnittligt har gruppen träffats två - tre gånger per år i åtta år.

Då Bengt Wadensjö lämnade biskopstjänsten i Karlstad 1 april 2002 har samtalen fullföljts i regi av den ideella föreningen Centrum för samtidsanalys. Det är alltså på uppdrag av styrelsen i denna förening som vi nu avlämnar denna spontanremiss.

Svenska kyrkan - en enhet i mångfald

Utgångspunkten för våra samtal har varit att Svenska kyrkans beslut att öppna prästämbetet för kvinnor inte är förhandlingsbart. Vidare är vi överens om att Svenska kyrkan självklart i sitt liv måste följa gällande lagstiftning i fråga om diskriminering och jämställdhet. Vi har med dessa två axiom som utgångspunkt sökt analysera betydelsen av de många olika fromhetstraditioner som finns inom Svenska kyrkan och som var och en ger sina bidrag till helheten.

Svenska kyrkan är i sitt andliga liv inte en enhetlig storhet utan en mångfald. En **rad olika fromhets- riktningar** har var och en sin profil och sitt andliga temperament. Där finns till exempel gammalkyrklighet,

laestadianism, brukskyrklighet, bondefromhet, liberalteologi, och en rad andra strömningar. Ingen av dessa strömningar rymmer inom sig hela Svenska kyrkans andliga tradition. Av allt detta blir en helhet.

Inom de olika fromhetsriktningarna finns i sin tur **olika personlighetstyper**. Där finns karriärister och kvietister, traditionalister och trendputtar, pessimister och optimister, moralister och antinomister, världsfrånvända och hedonister, kyrkligt aktiva med politiska förtecken och kyrkligt aktiva som tar avstånd från politiken, för att nämna några personlighetstyper vars livssyn får konsekvenser för trosliv och kyrkosyn. Allt detta hålles och skall hållas samman under ett gemensamt tak i en kyrka som är byggd på sakramenten och bekännelsen och inte på enskilda människors åsikter.

När **mångfalden konfronteras med** behovet av samordning och hänsynstagande till **helheten** ställs kyrkolivet inför frågan om hur stort utrymme helheten kan ge åt mångfalden utan att helheten hotas eller faller samman.

Kyrkolivet har en tradition av att vara traditionalistiskt. I alla tider har de funnits som av Tron på Guds oföränderlighet och upphöjdhet över tiden har i alla tider alltför lätt glidit över i **vaktslagning mot förändringar** i de yttre formerna. blir ett positivt laddat värde. Med motvilja mot förändringar följer vaktslagning mot och till och med misstänksamhet mot förändringar. Andra upplever stimulans av föränderlighet i dessa yttre former.

Ett exempel på denna motsättning ger reformationen. En god del av prästerna och det aktiva kyrkfolket fasthöll långt in på 1600-talet vid sin från medeltiden nedärvda kyrkliga sed. Teologi, kyrkokonst och språk förblev vid det traditionella. Företrädarna för det nya upplevde detta provocerande. Gudstjänstdeltagarna i Värmdö församling fördömdes och hotades med evig pina i helvetet av ärkebiskopen Laurentius Paulinus Gothus vid en visitation 1634 för att de inte var så intresserade av hans predikan som han ansåg att de borde vara.

Ett annat exempel ges av det norrländska kyrkfolkets förhållningssätt till den wallinska psalmboken när den introducerades 1819. De ansåg att den gamla läran i Svedbergs psalmbok var överlägsen den nya och vägrade acceptera Wallin. Så småningom kom 1937 års psalmbok och då var det den wallinska som stod för den rena läran. Vi konstaterar att **den bedjande och lovsjungande skaran rör sig olika fort genom tiden** och inte tar intryck av att psalmboken var av konungen gillad och stadfast.

En fransk resenär skrev redan på 1600-talet att i Sverige får man bara tänka en tanke åt gången. Detta drag av enhetlighetssträvan har resulterat i att när en ny bibelöversättning eller psalmbok antagits har inte bara den gamla tagits ur bruk utan den får inte längre användas i den allmänna gudstjänsten. Med en ny handbok eller psalmbok är de gamla formuleringarna av trons sanningar inte längre sanna uttryck för Svenska kyrkans tro. Svenska kyrkans bristande generositet inför mångfalden drabbar således ibland även den egna andliga traditionen. Så sent som på 1990-talet diskuterade kyrkomötet på Jan Arvid Hellströms initiativ möjligheten att i Svenska kyrkans gudstjänster använda också äldre psalmböckers versioner av psalmerna än den senast antagna. Förslaget avisades. Enhet är detsamma som enhetlighet.

Svenska kyrkan lever i sin tro liksom kyrkorna i övrigt i **flera olika dimensioner**. Vi har kyrkans liv som en **administrativ yttre enhet**, sammanhållen av beslut och regler. Vi har kyrkans liv som en **andlig gemenskap**, som lever i tillbedjan och lovsång. Den andliga gemenskapen är gränsöverskridande. Där sjunger vi psalmer och ber böner från kyrkor som står utanför och ibland i opposition mot vår administrativt sammanhållna kyrka. Vi har t ex psalmer i vår psalmbok från den romersk-katolska kyrkotradition med vilken vi i den administrativt sammanhållna kyrkan inte ens har nattvardsgemenskap. Det finns således en enhet i trons liv också när det inte finns det i kyrkoordningens liv. Kyrkan är till sitt väsen en mångfald.

Ett särskilt problem uppstår i den kyrkliga gemenskapens möte med den stat där den lever. Den administrativt sammanhållna kyrkan har alltid och ibland har även den andliga gemenskapen varit föremål för **statsmaktens intresse och påtryckningar**. Statsmakten lade sig redan på medeltiden i kyrkans utnämningar till högre kyrkliga tjänster för att få tjänsteinnehavare som tillmötesgick statsmaktens intressen. Gustav Vasa lät halshugga två biskopar som han misstänkte för illojalitet.

Efter reformationen förbjöd staten mångfald också inom den andliga gemenskapen. De som på 1600-talet hade sympatier för den romersk-katolska traditionen förvisades ur riket och samma öde rönt på 1700-talet de pietister som ordnade bönemöten i hemmet för fler deltagande än för dem som bodde på gården.

Den historiskt-kritiska bibelforskningen har medfört nya problem för enheten. De tidsbetingade förhållanden under vilka Bibeln tillkom och som återspeglas i Bibeln upphöjs ibland av somliga till att vara Guds eviga sanningar. Åsikterna om vad som är evigt giltigt och vad som är tidsbundet har varierat och varierar. Exempel från vår tid är frågorna om prästämbetets öppnande för kvinnor samt om hur kyrkan skall förhålla sig till homosexualiteten. Fler exempel skulle lätt kunna hämtas fram.

Gemensamma insikter

Vi som deltagit i dessa samtal har alla ett positivt förhållningssätt till den historiskt-kritiska bibeltolkningsprincipen. Vi har med en gemensam värdegrund diskuterat hur Bibeln skall tolkas och ibland kommit till olika uppfattningar. En gemensam grundval har vi haft i vår syn på **folkkyrkan som en återspeglings av kyrkans katolicitet** samt i vår gemensamma strävan att vilja bevara kyrkans enhet i den mångfald som faktiskt skapar kyrkolivet.

Vi har vidare en gemensam värdegrund i vår önskan att kyrkan skall vara **trogen mot Kristus** även om vi ibland kommit till olika slutsatser om hur denna trohet skall gestaltas. Vi är överens om att **kyrkans demokratiska struktur** skapar nya möjligheter. Vi har tillägnat oss en ökande **respekt för uppriktigheten och allvaret i tron oavsett uppfattningar** i ämbetsfrågan eller homosexualiteten.

Med utgångspunkt i dessa grundläggande gemensamma konstateranden har vi nått fram till **ett antal gemensamma mål** att sträva efter. Ett mål har varit vår gemensamma önskan att de olika fromhetsriktningarna i Svenska kyrkan skall kunna **existera under ett och samma tak**. Vi konstaterar att de som har svårt med ämbetsreformen är uppvuxna i Svenska kyrkans andliga gemenskap och har Svenska kyrkan som sitt andliga hem. Även om de inte accepterar den administrativa kyrkans beslut angående de gammaltroendes tillträde till prästämbetet tillhör de Svenska kyrkans andliga gemenskap. Utifrån denna insikt

har vi sökt vägar och modeller för en samexistens i vår kyrka med hennes olika fromhetsriktningar och trostemperament.

En logisk konsekvens av insikten om att vi oavsett inställning i ämbetsfrågan tillhör samma andliga gemenskap är att svårigheten att acceptera kvinnliga präster inte rimligen kan få exkludera från prästtjänsten. Vi har eftersträvat en *modus vivendi* så att de som lever i Svenska kyrkans andliga gemenskap men är motståndare till ämbetsreformen alltfört skall kunna fungera som präster i vår administrativt organiserade kyrka. Det handlar bland annat om att ta till vara de kunskaper och det engagemang som finns bland många präster med denna uppfattning. Både bland dem som bejakar och dem som tar avstånd från reformen finns goda präster med ambitioner, pastoral känsla, andlig mognad och nit i tjänsten. Motsatsen finns också på båda sidor.

Vi har i vår samtalsgrupp diskuterat hur beslutet om kvinnliga präster i Svenska kyrkan fattades samt hur debatten i frågan löpt under de gångna nästan 50 åren. Vi har **bearbetat** en myckenhet **frustration, fördomar, hotbilder, misstänksamhet, tolkningsskillnader** samt **betonat vikten av att vi talar empatiskt om varandra** oavsett åsiktsskillnader.

Vi konstaterar att ämbetsreformen har samband med bibelsyn och syn på traditionen men att den rymmer också andra dimensioner. De kvinnliga prästerna förfogar inte exklusivt över denna fråga, även om den naturligtvis för dem har en speciell innebörd. Det är viktigt att ta **hänsyn till kvinnliga prästers känsla** av att känna sig ifrågasatta av att åsikten finns att det är fel att de finns.

Förslag

Vi anser att **situationen ger Svenska kyrkan en möjlighet att utvecklas och djupna i sin tro**. Så kan ske om vi använder situationen till att inte tala maktspråk utan i stället samlas till **fördjupade studier** av spänningen mellan enhet och enhetlighet samt medvetandegör oss om vår kyrkas tradition av att lida brist på generositet och att se mångfalden som ett hot i stället för en tillgång .

Vi menar att **samtalen inte primärt skall föras i syfte att nå harmoni i ämbetssynen** utan i syfte att människor från olika trostraditioner och med olika personligt temperament samtalar med varandra om vad kristen tro är för dem.

Aposteln Paulus uppmanar oss att söka överträffa varandra i ömsesidiga hedersbetygelser. Det tycker vi är en god utgångspunkt i strävan att leva med en konflikt, där båda parter har sitt andliga hem i Svenska kyrkans andliga tradition. Situationen kräver kärlek till och förbön för varandra. Vi hoppas på en situation där de som bejakar reformen kan bedja för dem som har svårt med den och de som har svårt med den kan bedja för de kvinnliga prästerna. Vi hoppas på en situation där "motparten" formulerar sig empatiskt om den andra "motparten". **Endast genom ömsesidiga offer kan vi finna en väg ut ur den kramp där vi nu är.**

Kättardopstriden i fornkyrkan ger vissa perspektiv på frågan om samexistens i Svenska kyrkan idag. Den gången handlade det om validiteten i de prästers ämbetshandlingar som lämnat ut kyrkans heliga böcker under förföljelserna. Augustinus slog slutligen fast att sakramentens giltighet inte beror av ämbetsbärens moraliska kvaliteter. **Sakramentens kraft kommer av instiftelseorden samt elementa, d v s vatten**

resp. vin och bröd. Översatt till dagens problematik innebär detta att vare sig kvinnliga prästers ämbetshandlingar eller motståndarnas är beroende av deras åsikter eller kön.

Situationen kräver således offer av båda parter. **Mönstret till en lösning kan hämtas ur diskussionsunderlaget från biskopsmötets teologiska kommission angående de homosexuella och kyrkan.** Vi tycker att det är bra att ämbetsdebatten därigenom tillförts en ny dimension.

När det gäller den specifika frågan med den plats motståndarna till ämbetsreformen kan ha i det framtida kyrkolivet menar vi att vi måste samtala om frågan från en teologisk och andlig utgångspunkt och **bortse från politisk korrekthet.** En situation långt från den ömsesidiga respekt apostel Paulus uppmanar oss till uppstår om endera parten med maktmedel vill tvinga på den andra sin syn eller tvinga den att i handling bejaka något som känns väsensfrämmande, vare sig det handlar om att tvinga någon att mot sin övertygelse tjänstgöra tillsammans med en kvinnlig präst eller att det handlar om att hindra en kvinnlig präst att utöva den tjänst vartill hon är kallad, vigd och sänd.

En möjlig väg framåt kan vara att de som inte vill se kvinnor i prästämbetet offentligt deklarerar att de **accepterar** att vår kyrka gjort en lärotolkning och instiftat en ordning att prästämbetet är öppet på lika villkor för kvinnor och män. De kvinnliga prästerna och de som är för ämbetsreformen (oavsett kön) måste i sin tur offentligt deklarerat att de **accepterar** att det finns inte så få i vår kyrka som av olika skäl inte vill se kvinnor i prästämbetet. Dessa offentliga deklarationer bör ske i Uppsala domkyrka i **en försöningsguds-tjänst** under ärkebiskopens ledning och med samtliga biskopar samt dekanerna i synoden närvarande.

Den avgörande frågan är dock hur samexistensen kan gestaltas konkret och praktiskt i stift och församlingar. Vi hamnar omedelbart i skärningspunkten mellan hänsynstagande till individens uppfattning och respekten för kyrkans trostolkning och ordningar. Det ställs på sin spets i fråga om biskopar och kyrkoherdar. Vi vill inte ha vare sig biskopar eller kyrkoherdar som eftersträvar eller tvingas att vara politiskt korrekta. Motsatsen kan vara uppfriskande.

Kristus är större än den enskilde ämbetsbäraren. Det som sker i Kristi namn bör rimligen kunna accepteras av den enskilde ämbetsbäraren oavsett dennes uppfattning i den ena eller andra frågan. Det är därför rimligt att kyrkoherden kan tjänstgöra tillsammans med samtliga präster i pastoratet. Den som blir biskop måste acceptera att viga kvinnor till präster oavsett personlig uppfattning i frågan om kvinnliga präster samt kunna tjänstgöra tillsammans med samtliga präster i stiftet oavsett personlig uppfattning i ämbetsfrågan. Kan man inte det borde man självmant avstå från att vara biskop.

Poängen är att han självmant avstår, inte att han tvingas till det. Kyrkans övergripande tolkning måste vara överordnad individens personliga tolkning. Att fullgöra sitt uppdrag i linje med kyrkans övergripande tolkning oavsett personlig uppfattning är något vi tvingas till i fler frågor än ämbetsfrågan, till exempel homosexuella, och vi har svårt att se att denna fråga därvidlag skiljer sig från andra.

Att viga av en biskop som handlar av lojalitet med kyrkan och i strid med sin egen övertygelse kan upplevas smärtsamt av vigningskandidaten. Dock är det församlingen som viger, på Kristi uppdrag. Biskopen förfogar inte personligen över vigningsuppdraget. Vi menar därför att kvinnor och män som accepterar kvinnor i

prästämbetet måste acceptera att deras vigningsbiskop kanske fullgör sitt uppdrag i lojalitet mot kyrkans tolkning trots att han har en annan personlig uppfattning. Detta förutsätter i sin tur också en sådan personlig mognad hos biskopen att denne ser kvaliteterna hos en person vars kallelse till ämbetet han inte bejakar på det personliga planet.

I princip är det ingen skillnad mellan en biskop och vigningskandidaterna i fråga om ämbetssynen eller synen på homosexuella än i fråga om vigningskandidaternas relation till sin vigningsbiskop om denne är politiskt radikal och vigningskandidaten ultrakonservativ eller om vigningskandidaten har den personliga åsikten att homosexuella inte skall bli präster och vigningsbiskopen är homosexuell.

Slutord

Vi vill tydliggöra att tolkningsskillnader är en del av kyrkans liv och alltid har funnits.

Vi vill att förståelsen för samexistensen fördjupas genom ett medvetandegörande av mångfaldens positiva värden.

Vi vill fördjupa synen på de konfliktlinjer som möts i mångfaldens kyrka.

Vi vill fördjupa samtalet utifrån de förutsättningar som råder i en demokratiskt uppbyggd kyrka.

Vi vill ha en lyhört samtal om samexistensens villkor utifrån principen om ömsesidiga hedersbetygelser.

(© Bengt Wadensjö, 2006.)